

NOVUM

Magazine der Juridische Faculteit Universiteit Leiden

Boekrecensie

Begrensde Tolerantie

Kees Schuyt

Column

Het tekort
aan kinderen

Actualiteit

De Afrikaanse
staatsgrepen

La Commission du Salon des Refusés

Uitspraak

Haviltex
wegcontracteren
toegestaan?

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord Een moralistische boodschap
4	Column prof. dr. Andreas Kinneging Het tekort aan kinderen
7	Uitspraak van de maand Haviltex wegcontracteren toegestaan?
10	Actualiteitenrubriek De Afrikaanse staatsgrepen
12	La Commission du Salon des Refusés
17	Boekrecensie Begrensde Tolerantie - Kees Schuyt
20	Eerstejaarsrubriek Hoe vergaat het onze jongste juristen?

VOORWOORD

Waarde lezer,

Het academisch jaar is begonnen. Hoewel dit voor velen een opnieuw-beginnen-met-het-oude-vertrouwde zal zijn, betekent het ook een nieuwe start voor veel eerstejaars studenten. Tot deze laatste groep wil ik mij nu wenden, aangezien de rest of a) toch al reddeloos verloren is, of b) niet wil luisteren naar mijn hiernavolgende, ietwat moralistische boodschap.

Uw ouders hebben u, bij het maken van uw studiekeuze, hoogstwaarschijnlijk gezegd datgene te kiezen ‘waar jij het meest gelukkig van wordt’, of te kiezen ‘waar je hart sneller van gaat kloppen’. U bent inmiddels een maand of twee verder en ik vraag u op de man af: bent u al gelukkig? Hoogstwaarschijnlijk niet. U hebt stress over uw eerste tentamens en vraagt uzelf af waarom er in godsnaam niet gewoon één antwoord is op de centraal staande rechtsvraag. In plaats daarvan hangt de uitkomst af van de ‘gegeven omstandigheden van het geval’.

U stort u op uw studentenleven. U poogt een sociaal netwerk op te bouwen bestaande uit vrienden van de studie, vereniging, studentenhuus, enz. U drinkt bier (veel) of koffietjes (ook veel) en probeert daarmee het sociale netwerk van een activiteit te voorzien. U hebt geen tijd om uzelf af te vragen of u zich al gelukkig voelt of niet.

U opent LinkedIn. Scrollend door uw tijdlijn ziet u die studiegenoot, clubgenoot, dispuutslid, huisgenoot, vriend(innetje)-van-vroeger die een wel héél erg toffe stage gescoord heeft. Dat wil u ook. Dat móet u ook. U kunt immers niet achterlopen. U moet en zal gelukkig zijn. U opent uw browser en typt in de zoekbalk: ‘juridische stage voor beginnende rechtenstudent’.

En ik vraag u – omdat u dat zelf waarschijnlijk vergeet – bent u al gelukkig? Me dunkt van niet. Waarom niet? Omdat uw pogingen om gelukkig te worden niet oprecht zijn, maar kunstmatig. U gaat niet bij uzelf te rade wat u echt ‘leuk’ vindt, of waar uw ‘hart sneller door gaat kloppen’. Dat vereist namelijk een introspectie, een naar-binnen-kijken, een maling-hebben-aan-wat-de-rest-ervan-zal-vinden.

Oké, en wat dan wel? Ga keuzevakken volgen die uw interesse wekken. Waarbij u vervolgens niet uw keuze laat baseren op de vraag of u er wél of juist géén profijt van zult hebben in de toekomst. Ter inspiratie de volgende vakken: Ancient Egyptian Law, Digital Heritage, Hindi 1, Performance Studies and Theatrical Theory, Uit de (post)koloniale leestrommel, Zoroastrianism, enz., enz. Word studentbuschauffeur (de opleiding wordt voor je betaald). Ga wandelen in de Hortus Botanicus in je pauzes (in je eentje). Word taalmaatje. Zoek de dichtstbijzijnde petanquebaan. Ga schrijven voor de NOVUM...!

Ga iets doen waar u zich gelukkiger door zult voelen, niet omdat u er later iets aan hebt, of omdat het u sterkt in de sociale kringen waarin u zich begeeft.

Want ik zal u iets vertellen: aan het lezen van de NOVUM hebt u niets. U zult zich niet gesterkt voelen binnen uw sociale kringen, noch zult u er direct profijt van hebben in de nabije toekomst. Wel – en daar durf ik met de gehele redactie voor in te staan – zult u er vele malen gelukkiger van worden.

Er rest mij niets anders, dan u veel leesplezier te wensen!

Mathijs de Jong,
Hoofdredacteur NOVUM

HET TEKORT AAN KINDEREN

DOOR: ANDREAS KINNEGING

Een van de grootste mondiale problemen - misschien wel het grootste - is een probleem waarover heel weinig wordt gesproken. Er zijn dan ook maar bar weinig mensen die beseffen hoe groot het is. Dat is het probleem van het te geringe aantal kinderen. Er is nu een voortreffelijke documentaire over gemaakt door ene Stephen Shaw, getiteld Birthgap, waarvan het eerste deel te zien is op YouTube en op www.birthgap.org/spaces/10215679 (Het tweede deel, waarvan ik al een deel heb mogen aanschouwen, is nog niet via het internet beschikbaar, maar dat zal wel snel komen.)

De film is een 'must see'. Hij toont aan dat de wereld niet zozeer bedreigd wordt door overbevolking, als wel door het tegenovergestelde. De reden is eenvoudig, althans statistisch eenvoudig: het aantal geboortes ligt overal in de wereld, behalve in Afrika, ver onder het niveau van 2.2 kinderen per vrouw. In veel landen ligt het rond de 1.5, maar in sommige landen al onder de 1 en de trend is overal neerwaarts. Voor de duidelijkheid: als in een land het gemiddeld aantal kinderen per vrouw één is, betekent dat dat de bevolking in één generatie halveert. Men hoeft geen genie te zijn om te beseffen wat dit voor gevolgen heeft, niet alleen voor de arbeidsmarkt -een enorm tekort aan mensen-, maar ook bijvoorbeeld voor de pensioenen en de zorg. Het niveau van beide zal dramatisch dalen, omdat ze met zo weinig economisch actieve mensen natuurlijk niet op het huidige niveau te handhaven zijn.

Op links wordt met enige regelmaat beweerd dat we om deze redenen massale immigratie nodig hebben. Maar dat is grotendeels een drogreden, omdat ze ervan uitgaat dat de verschillen tussen culturen er niet toe doen. Als men, zeg, alle Nederlandse werknemers zou vervangen door, zeg, Argentijnse, zou dan de Nederlandse economie net zo functioneren als voorheen? Of zou ze veel meer op de Argentijnse gaan lijken? De vraag stellen is haar beantwoorden. En let wel: in Argentinië zijn de pensioenen en de zorg -en veel andere zaken- een stuk slechter geregeld dan bij ons.

Maar eigenlijk wil ik het hier helemaal niet hebben over deze kant van het probleem. Stephen Shaw heeft uitgerekend dat het te geringe aantal kinderen niet wordt veroorzaakt doordat vrouwen in het algemeen minder kinderen krijgen. Dat is niet het geval. De vrouwen die kinderen krijgen, krijgen net zo veel kinderen als vroeger, dat wil zeggen over het algemeen twee of meer. (Er zijn maar heel weinig vrouwen

met een kind). Wat er is veranderd - en drastisch is veranderd - is het aantal kinderloze vrouwen. Dat is dramatisch toegenomen en ligt in heel veel landen nu op één op de drie tot vijf, waar het in het verleden altijd en overal een zeer klein deel van de bevolking is geweest. De kernvraag in de documentaire van Shaw is: hoe komt het toch dat er, voor het eerst in de mensheidsgeschiedenis, zoveel vrouwen zijn die kinderloos blijven? Het antwoord op die vraag is niet dat ze geen kinderen willen, want dat is maar tien procent van de vrouwen. Het antwoord is ook niet dat ze om medische redenen nooit kinderen kunnen krijgen, want ook dat is maar tien procent.

Een verbazingwekkende tachtig procent van de vrouwen wil kinderen en kan ze ook krijgen. Maar velen ervan krijgen ze toch niet. Hoe kan dat? Het antwoord is simpel: men wacht te lang met het maken van kinderen. Zo lang, dat het in heel veel gevallen niet meer lukt om ze te krijgen, als men er dan ten langen leste aan gaat beginnen. Ondanks het bestaan van moderne reproductieve technieken als IVF. De biologische achtergrond daarvan is dat de vruchtbaarheid van de vrouw na haar dertigste ingrijpend afneemt, althans als ze voor die tijd nooit een kind heeft gekregen. Want vrouwen die wel eerder een kind hebben gekregen kunnen ook na hun dertigste nog lange tijd relatief gemakkelijk zwanger worden.

Veel vrouwen anno nu stellen het kinderen krijgen uit tot (ver) na hun dertigste. Om dan in veel gevallen met een schok te moeten vaststellen dat ze zich misrekend hebben en hun hele verdere leven kinderloos zullen blijven. Met name in het tweede deel van de documentaire van Shaw wordt getoond wat een hartverscheurende tristesse dat oplevert. (Zie ook de TEDx talk van Jody Day, The Lost Tribe of Childless Women.) De hamvraag is natuurlijk -en dat is waar ik het over wil hebben-: waarom wachten vrouwen zo lang met kinderen maken?

Andreas Kinneging, Hoogleraar Rechtsfilosofie

De hamvraag is natuurlijk: - en dat is waar ik het over wil hebben - waarom wachten vrouwen zo lang met kinderen?

Me dunkt dat het antwoord gezocht moet worden in de funeste invloed op het hedendaagse denken en doen van jonge mensen in grote delen van de wereld, dat uitgaat van tweeërlei mens- en maatschappijopvattingen, die stammen uit respectievelijk de Verlichting en de Romantiek.

Ik begin met het erfgoed van de Verlichting. Die fluistert ons in dat het in het leven erom gaat te genieten. In technisch jargon: om nutsmaximalisatie. En in weer andere woorden: om consumptie. Geluk ligt in consumeren. Hoe meer consumptie, des te gelukkiger is men. Maar om te kunnen consumeren, moet men geld verdienen. En dat lukt alleen als men productief is en een baan heeft. Liefst een zo goed mogelijk betalende baan, want hoe meer geld, des te meer consumptie. Vandaar het belang van studeren, werken en 'carrière maken'.

In dit geestelijk universum is geen plaats voor kinderen. Deze zijn hinderlijke obstakels, niet alleen voor de eigen productiviteit en carrière, maar ook voor de eigen consumptie. Vandaar dat men zo vaak van jonge vrouwen hoort: 'Later wil ik ooit nog wel kinderen, maar eerst wil ik nog een tijd genieten van het leven en carrière maken'. En hun mannelijke partners? Die sporen hen ook niet aan tot het nemen van kinderen, want zij denken er net zo over. En voor hen tikt de biologische klok natuurlijk niet. Zij kunnen ook nog op veel latere leeftijd kinderen krijgen, als ze daar te zijner tijd zin in hebben.

Vaak slaagt men ook nog in het verwerkelijken van de plannen. En als men vijfendertig is, dan is die goede baan er met het riant salaris en het mooie huis en dito auto. En men heeft vele fraaie reizen achter de rug, over de gehele wereld. Dan is het moment aangebroken waarop het moet gebeuren: kinderen krijgen. Maar dan gebeurt het maar al te vaak niet meer, omdat de voortplantingsorganen niet meer meedoen.

De jaren van het vruchteloos pogen om toch nog zwanger te worden zijn een reusachtige crisis in het leven van de vrouwen die in dit schuitje zitten, die met weinig andere levenscrises te vergelijken is. De angst en paniek die dan kunnen toeslaan. De zorgen en de pijn. Het is allemaal met geen pen te beschrijven. En dan hebben we het nog niet eens over het levenslange stille verdriet van de vrouwen, dat resteert als eenmaal onverbiddelijk is komen vast te staan dat ze nooit moeder zullen worden.

Dan het erfgoed van de Romantiek. Die heeft ons ingeprent dat een kind het product dient te zijn van "ware liefde". Eerst komt dus de ware liefde. Dat en alleen dat is de basis voor een goed huwelijk. En dat is weer de basis voor kinderen. Vrijwel iedereen is van deze logica heilig overtuigd. En dat is ook niet zo verbazingwekkend, want ze wordt ons elke dag exclusief ingepeperd op de televisie en in de film. Het gevolg is dat voor vrijwel alle jonge mensen huwelijk en kinderen krijgen wat vage doelstellingen zijn, gereserveerd voor een relatief verre toekomst. Want eerst moet men de ware liefde vinden.

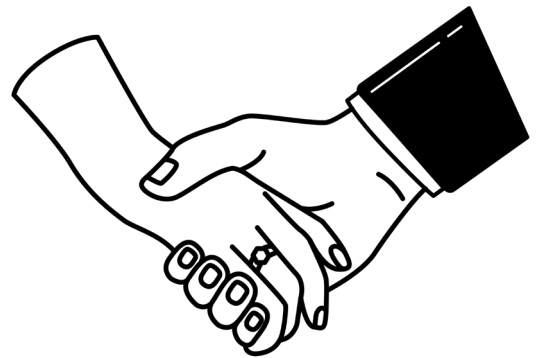
In een goed huwelijk gaat het om geheel andere dingen dan ‘vlinders in de buik’.

Nu is liefde, zoals we weten, een verraderlijk begrip, omdat er veel verschillende dingen onder worden verstaan. Bijvoorbeeld de Christelijke liefde en de Platonische liefde. Geen van beide heeft echter ook maar iets van doen met de notie van “ware liefde”, die nu maatgevend is. Daarin staat het gevoel centraal, met name het gevoel van verliefdheid. Dat gevoel is het criterium dat bepaalt of men meent bij elkaar te passen. Het moet ‘goed voelen’. Als dat niet het geval is, als men ‘niks voelt’, is het geen ‘match’.

Deze gevoelsidolatrie heeft weinig met de werkelijkheid te maken. Om te beginnen worden veel mensen helemaal nooit verliefd. Of althans niet meer dan een heel klein beetje. Dat zou in deze logica betekenen dat zij beter niet aan een huwelijk kunnen beginnen, laat staan kinderen kunnen krijgen. Zij hebben immers “de ware” niet gevonden. In de tweede plaats zijn gevoelens vluchtig, zeker ook het gevoel van verliefdheid. Na enkele weken of maanden is het onherroepelijk voorbij. In deze logica zou dat betekenen dat men “dus toch niet bij elkaar past” en daarom uit elkaar moet gaan, om de zoektocht naar de ware voort te zetten.

Om deze en aanverwante redenen wachten jonge vrouwen veel te lang met de beslissing zich permanent aan iemand te binden in het huwelijk en met die persoon kinderen te krijgen. Vaak zo lang dat het voor hen te laat is om nog kinderen te krijgen.

En dan te bedenken dat gevoelens van verliefdheid beslist geen goede indicator zijn voor een goed, toekomstig huwelijk. Men zou zelfs kunnen argumenteren dat ze juist een slechte indicator zijn, omdat het in een goed huwelijk om geheel andere dingen gaat dan “vlinders in de buik”, namelijk om zaken als liefdevolle aandacht, vriendschap, betrouwbaarheid, verstandigheid, respect en zorgzaamheid. Om de deugden van het hart en het verstand dus. Daar zouden jonge vrouwen dus veel beter op kunnen letten. Ik zeg het Nietzsche na: weg met de schandelijke moderne “Gefühlsduselei”!

UITSpraak VAN DE MAAND

Haviltex wegcontracteren toegestaan?

DOOR: CAS DE KONING

Je kunt het je vast nog wel herinneren. Je zit in je eerste jaar druk mee te pennen bij een hoorcollege van Inleiding Burgerlijk Recht en de hoogleraar kondigt aan dat er nu een heel belangrijk arrest behandeld gaat worden. Even goed opletten! De maatstaf uit het Haviltex-arrest zal namelijk nog bij veel andere vakken relevant zijn, dus knoop het maar goed in je oren.

Voor de lezers die dat hoorcollege niet meer helemaal scherp hebben, zal ik het Haviltex-arrest nog even kort toelichten. Deze zaak betrof een geschil tussen Haviltex BV en Ermes en Langerwerf. Haviltex had van Ermes en Langerwerf een machine voor het snijden van steekschuim gekocht. In de koopovereenkomst was opgenomen dat de machine binnen een jaar teruggegeven kon worden. In het geval de machine zou worden teruggegeven, zou de overeenkomst worden ontbonden en zou Haviltex haar geld terugkrijgen. Na een half jaar besloot Haviltex de machine terug te geven, maar de verkopers accepteerden dit niet. Volgens hen hadden zij bedoeld dat de koopovereenkomst alleen met een goede reden ontbonden kon worden, en die had Haviltex niet. Over het vereiste van een goede reden was niets in de koopovereenkomst vastgelegd. Daardoor rees de vraag hoe de bepaling over de teruggave moest worden uitgelegd.

Op 13 maart 1981 deed de Hoge Raad uitspraak. Hij oordeelde dat bij de uitleg van een overeenkomst niet alleen naar de letterlijke tekst moet worden gekeken. Naast de grammaticale uitleg van het contract is het ook belangrijk om de mededelingen van partijen over en weer en alle andere feiten en omstandigheden in overweging te nemen. Zo ontstond de Haviltex-maatstaf waarbij de partijbedoelingen groot gewicht in de schaal legden.

Maar in een recente uitspraak van de Hoge Raad kwam die Haviltex-maatstaf in het geding. Het ging in deze zaak over de afwikkeling van een echtscheiding. Daarbij hadden partijen een vaststellingsovereenkomst opgesteld om de afspraken over de partneralimentatie vast te leggen. In de vaststellingsovereenkomst hadden partijen een bepaling opgenomen waarin stond dat de letterlijke tekst van de overeenkomst zou prevaleren, mocht er onverhoopt een geschil ontstaan. In die bepaling stond ook expliciet dat werd afgeweken van het Haviltex-criterium en dat de partijbedoelingen er dus niet toe zouden doen indien er een geschil ontstond over alimentatie-afspraken.

Je raadt het al: tussen de man en de vrouw ontstond uiteindelijk een geschil over de alimentatieregeling opgenomen dat de partneralimentatie zou eindigen 'op de dag dat de vrouw de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt, te weten op 24 mei 2021'. Dat is dus hoe het letterlijk in de overeenkomst stond. De man was, gezien de bepaling over het prevaleren van de letterlijke tekst, in de veronderstelling dat de alimentatieplicht op die datum zou stoppen. Volgens de vrouw zou de alimentatieplicht pas een jaar later eindigen. Zij meende recht te hebben op de alimentatie tot 24 mei 2022, de dag waarop zij de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar zou bereiken. De vrouw keek dus als het ware met een Haviltex-bril naar de afspraak, en zij eiste dan ook dat zij alimentatie zou ontvangen tot 24 mei 2022.

De rechtbank stelde de vrouw in het gelijk omdat de partijbedoelingen op de pensioengerechtigde leeftijd waren gericht. Deze uitspraak hield geen stand bij het gerechtshof omdat de rechtbank ten onrechte buiten de grammaticale uitleg was getreden, terwijl daarover een specifieke bepaling in de vaststellingsovereenkomst was opgenomen. De Hoge Raad deed op 25 augustus uitspraak in deze zaak en ging mee in het oordeel van het gerechtshof. Volgens de Hoge Raad mogen partijen contractueel afspreken dat alleen naar het geschreven woord wordt gekeken bij de uitleg van het contract. De rechter dient het contract dus enkel naar de zuiver grammaticale betekenis uit te leggen en de eventuele partijbedoelingen zijn in een dergelijk geval niet relevant. Hiermee lijkt het Haviltex-criterium in zekere zin aan de kant te worden gezet.

DOOR: CAS DE KONING

In een overeenkomst is het toegestaan dat er een eigen uitlegmaatstaf wordt gehanteerd.

In de procedure bij de Hoge Raad werd geklaagd dat een dergelijk beding in een overeenkomst in strijd is met het recht. Er werd gesteld dat door zo'n beding op te nemen de 'toepasselijkheid van de redelijkheid en billijkheid' buiten werking zou worden gesteld. Deze klacht werd door de Hoge Raad verworpen. Hij oordeelde dat het toegestaan is om in een overeenkomst af te spreken dat er een eigen uitlegmaatstaf wordt gehanteerd.

Op de vraag of de Haviltex-maatstaf echt mag worden uitgesloten in een overeenkomst geeft de Hoge Raad geen duidelijk antwoord. Door deze uitspraak is de kans wel groot dat er in de toekomst meer overeenkomsten met een eigen uitlegclausule zullen worden gesloten. Of dit een wenselijke ontwikkeling is, zal de tijd ons moeten leren.

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?
Neem dan contact met ons op via:

novum@law.leidenuniv.nl

ACTUALITEITEN

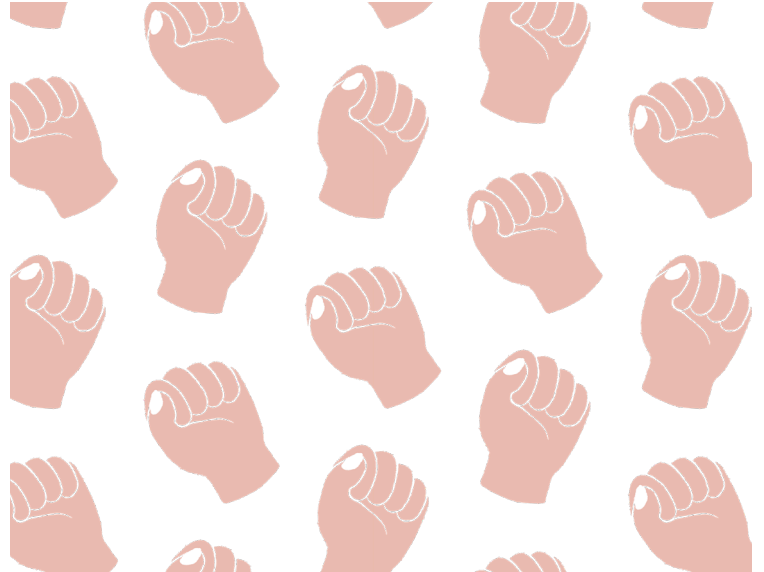
De Afrikaanse staatsgrepen

DOOR: YUSUF KOLUKSIA

Gabon is geteisterd door een staatsgreep. Het is niet het eerste land in Afrika dat te maken heeft met een staatsgreep: sinds 2020 is dit de achtste staatsgreep op het Afrikaanse continent. Wat is er aan de hand? Wat hebben landen als Frankrijk en Rusland te maken met deze staatsgrepen?

Frankrijk in Afrika

In het voormalig Franse rijk was een groot gedeelte van het Afrikaanse continent in handen van de Franse kolonisten. De Fransen hadden de controle in allerlei landen als Gabon, Congo en Tsjaad. Zij waren hard bezig om de rijke grondstoffen naar Europa te halen en daar veel geld mee te verdienen. Met de opkomst van de dekolonisatiebewegingen na de Tweede Wereldoorlog hebben alle landen in Afrika hun onafhankelijkheid als staat verkregen. Dat was niet gemakkelijk, aangezien Frankrijk de onafhankelijkheid niet aanbood zonder een oorlog. Nadat vrijwel alle landen hun onafhankelijkheid kregen, werden deze landen niet meer geregeerd vanuit Parijs maar vanuit hun eigen hoofdsteden, zoals Ouagadougou in Burkina Faso en Kinshasa in Congo.

De dekolonisatie maakte geen einde aan de Franse heerschappij op het Afrikaanse continent. De nieuw gevormde regeringen waren nog niet in staat om zelfstandig te regeren. De landen hadden instabiele regeringen en waren arm en onderontwikkeld. Frankrijk heeft met die reden een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de ex-kolonies. In ruil voor militaire en financiële steun mochten de Franse bedrijven in Afrika blijven en kreeg Frankrijk de macht over de Afrikaanse munteenheid.

De afhankelijkheid van Frankrijk heeft in Afrikaanse staten voor veel problemen gezorgd. De munteenheid werd de CFA-Frank, die in bijna alle Centraal- en West-Afrikaanse landen werd gebruikt. Guinea is het enige land dat niet wilde deelnemen aan de CFA. Niet veel later werden de anti-regeringsgroepen in de landen ondersteund door de Fransen militairen. Guinea kwam in een grote crisis terecht waarvan het land nog steeds niet hersteld is. De CFA staat wegens Frankrijk gelijk aan de euro en dat leidt tot economische problemen. De rijstindustrie heeft dat laten zien: door de lage rente die vanuit Frankrijk werd ingesteld, konden de rijstprijzen niet betaalbaar blijven voor de Afrikaanse consument. Dit is aanleiding geweest om Vietnamese rijst te

importeren. Deze problemen ontstaan doordat de munteenheid zich niet kan aanpassen aan de Afrikaanse markt. Zo is economische- en welvaartsgroei in Afrika vrijwel onhaalbaar. Deze vorm van neokolonialisme die Frankrijk uitoefent heeft zelfs een eigen naam gekregen, Francafrrique.

Rusland in Afrika

Rusland is aanwezig op het Afrikaanse continent sinds de opkomst van de onafhankelijkheidsbewegingen. De Russen ondersteunden deze onafhankelijkheidsbewegingen die een tegengeluid waren richting de westerse koloniale wereld. Op deze manier zochten de Russen bondgenoten in Afrika om tijdens de Koude Oorlog mee samen te werken. Sinds Rusland in Afrika aanwezig is, heeft het land voornamelijk militaire steun aangeboden in veel landen om de regeringen te stabiliseren. De opkomst van vele terroristische organisaties in Afrika en een onderontwikkelde economie maken het moeilijk voor Afrikaanse landen om stabiel te blijven. Ze zijn dan vrijwel afhankelijk geworden van de hulptroepen vanuit

Rusland. Een voorbeeld daarvan is de Wagner-groep die haar soldaten heeft gestationeerd rondom Bangui, de hoofdstad van de Centraal-Afrikaanse Republiek. Naast Russische troepen zijn er ook veel wapenverkopen van Rusland aan Afrikaanse landen. 44% van de wapens in Afrika is afkomstig uit Rusland. Deze worden dan ook hard ingezet om te vechten tegen terroristische organisaties.

Sinds het begin van de oorlog in Oekraïne is Rusland meer in Afrika. Poetin wil aan het Westen laten zien dat Rusland zaken kan doen met het buitenland. Afgelopen zomer werd zelfs de tweede Rusland-Afrikatop gehouden in Sint-Petersburg om de banden tussen Afrikaanse landen en Rusland te versterken. 49 van de 54 Afrikaanse landen waren aanwezig op de top, waarvan 17 regeringsleiders. Het aantal aanwezige regeringsleiders is echter gedaald in vergelijking met vier jaar geleden, toen de eerste Rusland-Afrikatop plaatsvond. Afrikaanse landen willen neutraal blijven in het conflict in Oekraïne, en daarom werden vooral vertegenwoordigers van Afrikaanse landen naar deze top gestuurd. Tijdens de top is ook de graandeal besproken met Oekraïne. Oekraïne kon wegens die deal toch nog graan exporteren over de zwarte zee richting o.a. Afrika. Rusland is uit deze deal gestapt, waardoor de graanprijzen stegen. Tijdens de top stelde Poetin voor om gratis graan naar Afrika te sturen en daarmee de plaats van het Oekraïense graan in te nemen. De deal zou volgens Poetin zinloos zijn geweest en veel negatieve effecten hebben gehad.

De staatsgrepen

Instabiliteit is voor een Afrikaanse regering altijd een probleem geweest. Afrikanen protesteren op straat voor een betere economie en een aanpak tegen terrorisme. Rust wordt gezocht met een mindere afhankelijkheid van het buitenland, vooral van hun voormalige koloniale macht Frankrijk. Sommige juntaleiders beloven dat te creëren. Ibrahim Traoré, de interim-president van Burkina Faso, heeft zelfs de Franse radiozender verbannen. Dat zou volgens Traoré komen, omdat de radio-uitzendingen van die Franse zender valse berichten verspreidde en gewapende groepen een stem gaven. Daarnaast moesten de Franse troepen Burkina Faso verlaten. Die moesten namelijk plaats maken voor de Russische Wagnergroep. Traoré was zelf één van de 17 regeringsleiders die aanwezig was tijdens de tweede Rusland-Afrikatop.

Conclusie

Afrika blijft een belangrijk continent waar de grootmachten hun oog op hebben. Het ziet er niet naar uit dat de Fransen of de Russen Afrika makkelijk los zullen laten. Ondertussen proberen landen als Amerika en China ook hun invloed uit te oefenen op het Afrikaanse continent. Vol met rijkdom, maar het straatarme continent staat nog voor veel uitdagingen. Wie weet hoeveel staatsgrepen er nog zullen komen....

LA COMMISSION DU SALON DES REFUSÉS

DOOR: KAREL WIJDEVELD

Net als iedere respectabele publieke instelling kent de Universiteit Leiden diverse kunstcommissies. Ook binnen de rechtenfaculteit ontbeert het niet aan de professionalisering van culturele begerigheid, nu de 'Kunstcommissie Leiden Law School' de taak op zich heeft genomen deze verlangens te temperen. Hoewel de rechtenfaculteit met lede ogen toeziet hoe de Taaltoets elk jaar een lager slagingspercentage kent — waardoor een tegemoetkoming aan het taalniveau van de TikTok-generatie 'onvermijdelijk' is — wordt in het geval van de zeer gewaardeerde kunstcommissie de verengelsing (c.q. verloederung) van de Nederlandse taal, vergeven. Spelen met taal is immers een gevolg van de vrije geest die de ware kunstkenner niet vreemd mag zijn.

Hoe de kunstcommissie tot stand is gekomen is ons onbekend. Ook van de exacte werkwijze van de kunstcommissie hebben wij geen weet. Hoewel ik stiekem hoop op een tafereel, zoals is te zien op het doek van P.S. Krøyer dat de naam draagt 'Komiteen for den franske Kunstudstilling i København 1888' (witte mannen in pakken, die vergaderen over zéér belangrijke dingen), dien ik die reactionaire fantasie ten ruste te leggen. Zeker na de controversiële Rein Dool-affaire. IJdel is de hoop, die hoop op betere tijden.

Toch zullen wij een poging wagen voor het bewerkstelligen van die betere tijden. De bewerkstelling zal zich alleen niet manifesteren in de vorm van een fysieke opstand. Daar waren mijn suède brogues en de aktetas van mijn grootvader immers niet voor bedoeld. Vooruit, dan maar een 'Leidsche' opstand. Op gepaste afstand, veilig tikkend achter het scherm, met het hautaine, doch noodzakelijke doel de lezer ook andere (werkelijke) kunst te laten zien, die allicht niet op het KOG te bewonderen mag zijn. Men denke aan een film als Jagten, en geen Erin Brockovich.

Mesdames et messieurs, nous sommes fiers de vous présenter: La commission du salon des refusés!

Mesdames et messieurs, nous sommes fiers de vous présenter: la commission du salon des refusés!

Erin Brockovich

Donderdag 7 september jl. was het zover: de fietsenstalling van het KOG werd omgetoverd tot openluchtbioscoop. Gezien de locatie had de venue veel weg kunnen hebben van een drive-in cinema. Van Moof en Swapfiets, vredig zij-aan-zij. Helaas was dit idee niet de revue gepasseerd tijdens één van de vergaderingen van de zittende kunstcommissie, dus konden de zadelkussens weer het opberghok in. Hoewel het voor de meeste bilwerken verstandig is geweest om de fietsenstalling niet om te toveren in een drive-in cinema, zou het de kunstcommissie sieren om deze suggestie voor de volgende openluchtvoorstelling in overweging te nemen. Tragiek is immers onderdeel van het ware leven en de ware kunst, en niets is zo tragisch als een zere en jeukende bilpartij. Lijden, terwijl je ook nog eens een middelmatige film kijkt. Het lijkt wel een gedroomd scenario van Yorgos Lanthimos.

Een middelmatige film? Laten we lief zijn en de laffe stelling proberen te verdedigen dat er betere cinematografische werken zijn. Zojuist werd het al speels aangekaart, maar aan de Salon de la commission d'art refusée is ter ore gekomen dat enkele filmsuggesties voor de openluchtbioscoop niet door de kunstcommissie werden gewaardeerd en van de hand zijn gewezen. Wellicht is het interessant om na te gaan, aan welke films enkele plekken zijn toebedeeld in de Salon des Refusés en óf deze films deze eindbestemming verdienen. Dit korte veldonderzoek zou ik in ieder geval willen aftrappen met de zeer genuanceerde kritiek van de gerenommeerde filmcriticus Roger Ebert over 'Erin Brockovich' (2000):

"Erin Brockovich has a screenplay with the depth and insight of a cable-TV docudrama, and that won't do for a 126-minute 'major production.' Maybe it's not that the necklines are distracting. Maybe it's just that the movie gives us so little to focus on that they win by default."

Dat de eerste openluchtbioscoop op terrein van de Rechtenfaculteit vraagt om een passende film, spreekt voor zich. Maar wat is een 'passende' film? In de ogen van de Salon de la commission d'art refusée is een passende film in dit geval een film die de rechtenstudent(e) kan inspireren op juridisch, filosofisch en esthetisch gebied. Dat wil zeggen dat de voorstelling allereerst een juridisch tintje heeft, dat desnoods uitgelegd kan worden door een (pseudo-)filmkenner met een juridische achtergrond. Het juridische tintje kan duiden op een bepaald juridisch leerstuk, de wijze van rechtsvinding of rechtvaardigheid an sich. Met name ten aanzien van rechtvaardigheid an sich, kan de juridische diepgang worden gezocht op een ethisch (filosofisch) niveau. Op deze wijze wordt de student(e) immers aangespoord om kritisch na te denken over wat

hij of zij te zien krijgt en kan een bepaald juridisch leerstuk ook nog eens een diepere betekenis krijgen, waardoor het recht gaat 'leven'. Daarnaast geldt het minimumvereiste om een 'goede', 'mooie', en dus 'esthetische' film te aanschouwen. Fraaie beelden, meeslepende muziek en een indrukwekkend plot is niet teveel gevraagd. Tot slot dient de (soms harde) realiteit absoluut niet te worden geschuwd. Hierdoor kan de waarde van de film als tijdloos worden ervaren. Een dertien in een dozijn feel-good film bezit onzes inziens niet dat beoogde effect, en ondermijnt misschien wel de (gewenste) capaciteiten van de echte academicus of academica.

Tot zover de vereisten van een 'passende' film. Naar het door studenten zeer gewaardeerde IRAC-model, zullen wij nu de vereisten toepassen en enkele suggesties noemen voor KOG-waardige films.

DOOR: KAREL WIJDEVELD

Jagten

Reeds besproken in NOVUM 42/5, daterend van november 2021, maar deze film kan niet vaak genoeg genoemd worden. Zeker in het kader van de studie die wij allen zo lief hebben: rechten. In de voornoemde editie maakte ondergetekende een vergelijking tussen kunst en recht. In casu was 'kunst' de speelfilm 'Jagten' (2012), en 'recht' het rechtsbegrip 'onschuldpresumptie'.

Jagten is een meeslepende, tragische en daarmee prachtige film. Eén van de vele cinematografische meesterwerken van de Deense regisseur Thomas Vinterberg en één van de vele meesterlijke rollen die Mads Mikkelsen aan zijn filmografie kan toevoegen. Het gros zal de Deense acteur kennen van de James Bondfilm 'Casino Royal' (2006), waarin hij de opponent van James Bond (Daniel Craig) speelt als Le Chiffre. Indien deze 'slechterik' u niks zegt: sla het eerstvolgende zinloze college over (bij voorkeur een vak als 'Rechtseconomie' of de colleges van Tim Verdoes bij 'Onderneming & Recht') en stream deze legendarische Bondfilm direct van uw illegale streamingsite op de Chromecast. Mocht u ook nog geen illegaal adresje hebben: wees eens niet zo braaf en spreek mij de eerstvolgende keer aan voor enkele suggesties.

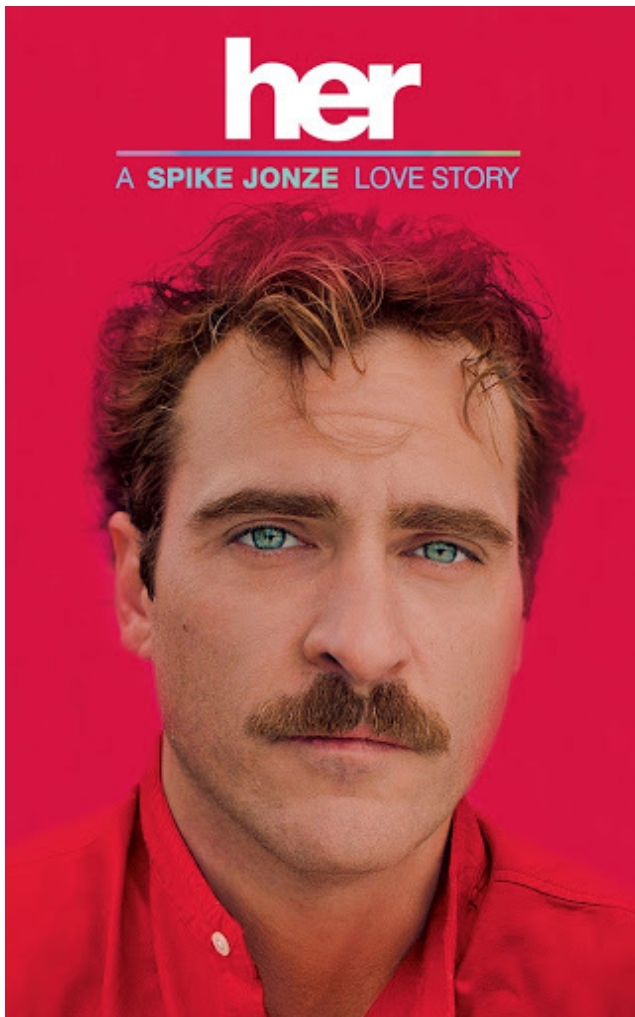
Maar goed, *Jagten*. Ook in deze film gaat de geniale regisseur Thomas Vinterberg de uitdaging aan om op voorstelbare, doch ondenkbare wijze de kijker in het ootje te nemen. Dit deed hij ook al eerder in zijn alomtgeprezen Dogma-95 film *Festen* (1998). Het terugkerende thema in beide films is een thema waar inmiddels een absoluut taboe op rust, maar daarom nog niet in nevelen gehuld hoeft te worden: verkrachting. Waarom zou dit niet in nevelen gehuld hoeven te worden? Omdat het jammerlijk genoeg onderdeel is van de harde realiteit. Een film hoeft aldus niet ongezien te blijven, wanneer het een ietwat shockerend onderwerp aansnijdt. Integendeel: het is juist goed om de dramatische en tragische kanten van het leven onder ogen te komen. Het zou vreemd zijn de realiteit de rug toe te keren en de boel te negeren, om vervolgens met z'n allen over het pad der onschuld te paraderen.

Neen, de onaangename kanten des levens zijn onderdeel van de wereld buiten het KOG, onderdeel van de studie en met name onderdeel van de strafrechtelijke kant van de faculteit. Open de ogen, wees ontvankelijk voor wat deze film te bieden heeft, en onderga de diepere, juridische lagen van dit meesterwerk.

Her

Sinds november 2022 is de wereld in de ban van *ChatGPT*. Het gevolg: talloze vragen zonder een zeker, sluitend antwoord. Paniek. 'Zekerheid' is immers ongemerkt de sleutel geworden van ons dystopische bestaan. Zodra we niet alles in cijfers, modellen en apps kunnen gieten, weten we niet meer wat we de volgende dag moeten doen. Overdrijf ik? Voor het gemak schets ik ter onderbouwing een zich dagelijks herhalend tafereel:

Wanneer de trein naar werk ineens niet rijdt op het vooruit geplande tijdstip, weten sommige passagiers nog net geen moordwapens te trekken richting het onschuldige grondpersoneel van de Nederlandse Spoorwegen. Met een quasi-vriendelijke (lees: passief-agressieve) houding vragen ze wanneer de trein dan wél vertrekt. Het andere, overgrote deel van de forenzende bevolking heeft daar helaas niet het geduld voor. Al twitterend vult de paniekerende forens zijn wachttijd, met als doel een digitaal tribunaal te organiseren tegen de 'bureaucratische demagogen' van de NS, en schroomt niet aan die afkorting nog een lettertje (B) toe te voegen. Heel de ochtendplanning in het niet. Nog meer paniek. Met dikke, waterige oogbollen schreeuwt de forens naar boven vanaf perron 4b: "Help ons, app! Help ons, model! Help ons getallen! Verlos ons van dit akelige, onzekere, echte leven. Dit leven, waar ik immers niet eens om heb gevraagd. Gisteren zat ik nog op de kleuterschool en vandaag heb ik een studieschuld van € 20.000!"

Heb geen medelij. De paniekerende forens is niets meer dan een kleinburgerlijke ketter. Een laffe studieschuld, en ook nog eens van God los, bezeten door demonen van de digitale wereld. Het bijzondere aan deze digitale wereld, is dat er geen grenzen lijken te zijn. Waar in de echte wereld het concept van gesloten grenzen nog wel eens een ludiek staaltje politiek op kan leveren, is dat in de digitale wereld niet voor te stellen. In een vloek en een zucht is het mogelijk om contact te leggen met iemand aan de andere kant van de wereld. Gelukkig is de moderne mens vrij voorspelbaar en simpel van aard. Het geeft mij dan ook rust, wanneer die digitale mogelijkheden worden gebruikt om Afrikaanse stammen videoboodschappen in te laten spreken, of om de snackbar van 150 meter verderop een *Berehap* te laten bezorgen. *The possibilities are endless.*

De vraag die alom rijst, is: hoe om te gaan met digitalisering? Ook binnen de wereld van het recht is digitalisering een ontwikkeling die veel problemen met zich meebrengt. Met name op het gebied van digitale regulering vormt dit een

Ook familierechtelijke vraagstukken kunnen opdoemen. Nu *AI* zich zodanig heeft ontwikkeld, is het geen onbekend fenomeen dat een mens van vlees en bloed een relatie aangaat met een digitale metgezel. Indien *AI* zich doorontwikkelt — en dat spreekt voor zich — is het binnenkort wellicht zelfs mogelijk om de huwelijkse voorwaarden van stal te halen. Zo kom ik, na langdurig balbezit, dan nu eindelijk tot de kern. Te weten: de film *Her*.

Her is een productie van regisseur Spike Jonze, dat in 2013 het licht zag. Spike Jonze, ja. U weet wel, dezelfde persoon die regisseur (tevens bedenker) was van het liefkozende en onschuldige *Jackass*. Hoewel de speelfilm *Her* niet draait om ontploffende dixi's en ongesteerd piercings zetten, kent het wel degelijk diepgang. Sterker nog: Jonze won met het door hem geschreven scenario voor *Her* zelfs een *Oscar*.

In *Her* speelt Joaquin Phoenix de hoofdrol met zijn personage 'Theodore': een eenzame man, die het lastig vindt om met anderen in 'werkelijk' contact te staan. 'Werkelijk', daar het scenario zich afspeelt in een futuristische wereld die compleet wordt geregeerd door en is ingegeven met technologie, waardoor sociaal contact bijna alleen maar via de digitale weg plaatsvindt. Dat het sociale contact louter digitaal plaatsvindt, is in ieder geval het zwaktebot van die futuristische samenleving en in het bijzonder van Theodore. Gelukkig voor Theodore leeft hij in de magistrale tijd, waarin een vrijgezel niet meer naar een café hoeft te gaan en zichzelf trakteert op vijf *gin & tonics*,

DOOR: KAREL WIJDEVELD

alvorens hij het lef bezit om een ander aan te spreken. Neen, Theodore kan voor de gemakkelijke weg kiezen en bestelt zijn vriendin via het internet.

Hoewel het scenario neigt naar een vorm van mensenhandel, betreft het geen mens van vlees en bloed, maar een digitaal wezen. Met 'haar', Samantha, (gespeeld door Scarlett Johansson) heeft Theodore de mogelijkheid een relatie op te bouwen, zonder Samantha daadwerkelijk te kunnen zien. Een meeslepende en ontroerende ontwikkeling van de relatie volgt, waarbij de kijker vergeet dat deze relatie louter 'digitaal' is. Dit is ook wat Theodore zich op een zeker moment realiseert en wat hem haast opbreekt.

Buiten het ondenkbare, en daarom zo prachtige scenario van *Her*, is het ook een film die de aanschouwer in juridische en rechtsfilosofische zin aan het denken zet. Zojuist bespraken we al de familierechtelijke vraagstukken die aan bod kunnen komen in de toekomst. Een relatie met een digitaal wezen is immers geen nieuwtje meer met de ontwikkeling van *AI*. Dit brengt tegelijkertijd met zich mee, dat een wereld zoals in de film *Her* wordt geportretteerd dichtbij ons is gelegen, dan wij ons wellicht nu realiseren. Een dergelijke, van technologie afhankelijke wereld is reeds een feit, maar stelt u zichzelf maar even de vraag of u in de wereld van *Her* zou willen leven.

De kans is groot dat u liever blijft hangen in de wereld waarin u zich op dit moment begeeft, maar dat is onvoldoende om niet in die wereld van *Her* te belanden. U dient zich af te zetten, in beweging te komen, en niet met de stroom mee te gaan. Zorg ervoor dat het werkelijk sociaal contact blijft bestaan. De medemens bestaat immers in zekere zin al niet meer. We hebben allemaal moeite om niet continu op onze

mobiel te kijken en degene naast ons aan te spreken voor een kennismaking en een interessant gesprek. Wees daarom niet te veel afhankelijk van technologie. Deze afhankelijkheid kan immers fataal zijn; zeker wanneer wij deze technologie een keer niet tot onze beschikking zouden hebben.

Fin

Nog pagina's zou ik door kunnen ratelen over allerlei films, ware het niet dat er voor de volgende edities ook nog enige stof tot nadenken moet zijn. Ik hoop dan ook dat de boodschap van Salon de la commission d'art refusée goed en helder is aangekomen bij u. Ik mag dan ook denken dat de Salon datgene was, wat nog in uw leven ontbrak en dat u dat nu heeft. Pretentius gezwets en harde waarheden zijn niet slechts voor op de zolderkamer of voor onder de lakens, maar ook voor de gemeenschap van het KOG. Dat gezegd hebbende, sluit ik graag af met een ongepubliceerd gedicht van de eerste dichter des Vaderlands, Gerrit Jan Komrij:

*Na een zwerftocht van wel duizend levens is-ie aangespoeld.
Zijn holte herbergt ieder stratenplan en alle grond is door
hem omgewoeld.*

Hij is een bron van beelden en muziek.

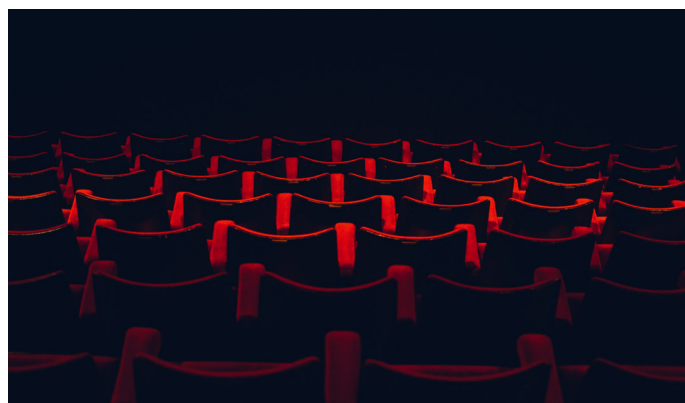
De woorden tolleren door zijn hersenpan.

Als ik hem aankijk, raak ik in paniek.

Wie ben jij schelp?

Waar ken ik je toch van?

Au revoir.

DOOR: KAREL WIJDEVELD

BOEKRECENSIE

Begrensde Tolerantie - Kees Schuyt

DOOR: MATHIJS DE JONG

Dat tolerantie een complex idee is, blijkt uit Kees Schuyts onlangs verschenen boek Begrensde Tolerantie. Dit boek is de uiteenzetting van een ideeëngeschiedenis en poogt daarnaast een pleidooi te zijn voor tolerantie als noodzakelijk fundament van een redelijke democratie en een rechtvaardige rechtsstaat. In het navolgende zal het voornoemde boek besproken worden.

Opzet en doel van het boek

Kees Schuyt, emeritus hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, beoogt met dit boek ‘een antwoord te vinden op de vraag naar het belang, de reikwijdte en de grenzen van tolerantie in de hedendaagse (Nederlandse) samenleving’. Dit doet hij kortweg middels een bespreking van de geschiedenis van de tolerantie. Aan de hand van opvallende gebeurtenissen neemt hij de lezer mee langs denkers als Erasmus, Montaigne, Coornhert, Spinoza, Locke, Bayle, Voltaire, Hume, Kant, Mill, Arendt en Rawls. Hij bespreekt de gevolgen voor tolerantie indien minderheden emanciperen om te concluderen met een reflectie van de positie van tolerantie in de eenentwintigste eeuw.

De bespreking van de geschiedenis van tolerantie voert echter de boventoon. Schuyt wijdt zes hoofdstukken aan deze ‘beknopte’ ideeëngeschiedenis. Dit zijn 196 van de 336 pagina’s. Hoewel een bespreking van de herkomst en ontwikkeling van tolerantie noodzakelijk zijn om een breder begrip te kunnen ontwikkelen van het concept tolerantie, is het de vraag in hoeverre Schuyt verdwaald is in zijn bespreking van historische feiten. Want hoewel het machtig interessant is om te weten dat Spinoza in Rijnsburg gewoond heeft, draagt het weinig bij aan een beter begrip van de materie. Evenmin wordt uit de overige, uitvoerig besproken biografische gegevens duidelijk wat ‘het belang, de reikwijdte en de grenzen van tolerantie in de hedendaagse (Nederlandse) samenleving’ is.

Tolerantie, een ideeëngeschiedenis

Schuyt vangt zijn ideeëngeschiedenis aan met de bespreking van enkele ‘hoofdfiguren in de geschiedenis van de tolerantie’. Waarom deze pas aanvangt bij Erasmus, wordt echter niet duidelijk. In de Oudheid en Middeleeuwen werd tolerantie immers ook reeds besproken, zij het in de vorm van toegeeflijkheid, zachtmoedigheid, clementie, goedertierenheid, lankmoedigheid en geduld.

Nu zou ik u kunnen vermoeien met een uiteenzetting, een samenvatting van de door Schuyt aangehaalde geschiedkundige feiten. Ik heb echter besloten dat niet te doen, om de simpele reden dat, voor een beter begrip van de materie, kan worden volstaan met enkele observaties die als rode draad door de besproken geschiedenis heen lopen.

In elke samenleving is er een dominante opvatting versus een minderheidsopvatting. Deze opvatting kan religieus, politiek, sociaal of moreel zijn. Deze dominante opvatting veroorzaakt, zo blijkt uit de geschiedenis, in veel gevallen discriminatie, of een onderdrukking van de minderheid. De andere opvatting, en daarmee de Ander, wordt vervolgens veelal als ‘minder’ gezien. Deze ongelijkheid in de waardering van opvattingen vertaalt zich vaak naar een wettelijke ongelijkheid - zo is uit de onderdrukkingsgeschiedenis van respectievelijk de protestanten, de anti-revolutionairen, vrouwen, mensen van kleur en de LGBTQIA+-gemeenschap gebleken. Wat eveneens uit de geschiedenis gebleken is, is dat die minderheid het daar vaak niet bij laat zitten. De onderdrukking van de minderheid brengt rebellie en protest voor een gelijke waardering voort. Dit resulteert, indien succesvol, vrijwel altijd in wat Schuyt ‘deelname’ noemt in de dominante opvatting. Indien deze deelname echter aan gewicht toeneemt, kan de dominante opvatting gewijzigd worden. De verhoogde deelname kan zelfs een dusdanig karakter aannemen dat zij de nieuwe dominante opvatting wordt. Indien dat het geval is, vangt het hele proces van dominantie en onderdrukking opnieuw aan. Daarmee beschrijft Schuyt een circulair proces van een voortdurende strijd tussen meerderheden en minderheden.

Hoe bovenstaand schema zich tot tolerantie verhoudt, wordt door Schuyt echter niet expliciet uitgewerkt. Me dunkt dat tolerantie een rol gaat spelen op het moment dat de meerderheid de neiging voelt de minderheid te onderdrukken. Dat is dan ook hoe Schuyt tolerantie definieert: ‘de onderdrukking van de neiging anderen te willen onderdrukken’. Tolerantie gaat daarmee, zo stelt Schuyt verderop in zijn boek, om *zelfbeheersing*.

Tolerantie, een toestand van zelfbeheersing

De geschiedenis van de tolerantie, die eigenlijk een geschiedenis van de *intolerantie* is, heeft bewezen dat de vervolging van de Ander, de minderheid, de andersdenkenden, eerder regel dan uitzondering is geweest. Daarmee lijkt men tot de treurige conclusie te kunnen komen dat tolerantie een van die dingen is die niet bij onze *default mode* was ingebouwd. Tolerantie is, zo lijkt het, niet een van de menselijke natuurtoestanden.

Desalniettemin blijkt ook uit dit boek dat ons *vermogen* om te tolereren voortkomt uit ons *menselijk* vermogen de Ander, de minderheid, de andersdenkenden te zien als gelijkwaardig, als mens. Indien de geschiedenis ons daarentegen geleerd heeft dat dit vermogen niet altijd benut wordt, resteert voorts de vraag hoe we dit menselijke vermogen aanwenden.

Volgens Schuyt is tolerantie de noodzakelijke en dragende deugd tussen politici onderling, tussen burgers onderling en tussen burgers en politici en tussen burgers en openbaar bestuur. Hij noemt dit *civility* - 'beschaafd optreden' - en *civic competence* - 'beschaafd of vaardig burgerschap'. Waarom deze termen Engels zijn en wat Schuyt er precies mee bedoelt, wordt niet geconcretiseerd. Wat wel heel duidelijk wordt, is dat tolerantie, de onderdrukking van de neiging anderen te willen onderdrukken, zelfbeheersing vereist. Het vereist een beheersing van de eigen neiging de ander als minder te zien omdat datgene wat die persoon denkt, doet of zegt, indruist tegen wat jij zelf denkt, doet of zegt. Dan sluit hetgeen Schuyt over 'beschaafdheid' schrijft ineens aan bij de definitie die Van Dale voor 'beschaafd' hanteert: 'niet meer in een onontwikkelde natuurstaat verkerend.'

Hoe komt men dan tot die gezochte staat van zelfbeheersing, waarin men de neiging de ander te willen onderdrukken weet te onderdrukken? De gulden regel van Coornhert speelt hier volgens Schuyt een rol: 'Gedraagt u zich ten opzichte van anderen, zoals u zelf wenst dat zij zich tot u gedragen.'

Deze gulden regel, die op een meer Bijbelse manier verwoord kan worden als: 'En gelijk gij wilt, dat u de mensen doen zullen, doet gij hun ook desgelijks' (Lucas 6:31), draagt echter een probleem in zich. Dat probleem ontstaat bij de gevallen dat er een discrepantie bestaat tussen de verschillende *invullingen* van zekere (fatsoens)normen, zoals bijvoorbeeld het geval kan zijn bij de ontmoeting tussen een man en een vrouw.

Jurist Mohammed Faizel Ali Enait raakte in 2006 in opspraak toen hij geweigerd werd als klantmanager van de sociale dienst. De reden dat hij geweigerd werd door de gemeente Rotterdam was zijn wens om vrouwen

wegens religieuze redenen geen hand te geven. In een kleinerend en spotziek interview met *Nova* antwoordt hij dat hij de vrijheid heeft de islamitische kuisheidvoorschriften dusdanig te interpreteren dat hij vrouwen geen hand hoeft te geven. De invulling van wat fatsoenlijk is bij de ontmoeting tussen man en vrouw verschilt daarmee fundamenteel, van de wijze hoe bijvoorbeeld een Franse of Belgische man en vrouw elkaar zouden begroeten - een of twee kussen op de wang. De extremitet van dit voorbeeld laat zien dat de toepassing van de gulden regel niet in alle gevallen even vanzelfsprekend is. Het zijn echter wel deze extreme gevallen waarbij het vermogen de ander te tolereren op de proef gesteld wordt. Me dunkt dat wij Enaits houding echter hebben te respecteren, hoewel dat voor de interviewer van *Nova* niet altijd even gemakkelijk was.

Conclusie

Ondanks dat Schuyt een knappe samenvatting geeft van de Westerse ideeëngeschiedenis van tolerantie vanaf omstreeks 1500, nemen deze passages een te groot deel van het boek in beslag. Daardoor blijft er weinig over voor de bespreking van een daadwerkelijk interessante vraag: hoe kunnen wij onszelf en elkaar motiveren tolerant te zijn en hoe behoudt men deze tolerante houding in het licht van bedreigingen van intolerantie? Het zijn in ieder geval vragen die ik graag beantwoord zou willen zien, al is het maar om een volgende langdradige bespreking van historische feiten beter te kunnen verdragen.

Kees Schuyt: Begrensde Tolerantie. Over verdraagzaamheid, onverdraagzaamheid en het ondraaglijke. Boom filosofie, 192 blz. €29,90.

DOOR: MATHIJS DE JONG

EERSTEJAARS RUBRIEK

Hoe vergaat het onze jongste juristen?

In deze rubriek stelt NOVUM vragen aan een eerstejaars rechtenstudent(e). De studietijd is een periode met allerlei nieuwigheden, die spannend, leuk, maar soms ook overweldigend kunnen zijn. Om onze jongste juristen niet uit het oog te verliezen in deze belangrijke tijd voor hen, probeert de redactie van NOVUM zo vaak mogelijk bij één van de nieuwe studenten of studentes of ze alles nog ‘onder controle’ hebben.

Hoe vergaat het... Sofia Dobrovitskaya?

KUN JE EEN KORTE INTRODUCTIE GEVEN?

Ik ben Sofia Dobrovitskaya, eerstejaars student aan de Bachelor Rechtsgeleerdheid. Ik woon nu zeven jaar in Delft, en daarvoor ben ik geboren en opgegroeid in Amerika.

IS ER IETS WAT JE MIST VAN DE MIDDELBARE SCHOOL OF MIS JE HELEMAAL NIETS?

Ik was best wel blij om van de middelbare school af te zijn. Ik keek heel erg uit naar het kunnen volgen van een studie waar ik daadwerkelijk passie voor heb op de universiteit en ik mis dus ook niet dat ik heel erg vastzat aan een vakkenpakket waarbij ik totaal geen plezier uit mijn educatie haalde.

VOEL JIJ JE AL ENIGZINS THUIS NA EEN MAAND RECHTSGELEERDHEID?

Ik zou wel zeggen dat ik al met een veel juridischer blik naar de wereld kijk. Ik voel me ook heel erg thuis in de manier van denken die bij de studie rechtsgeleerdheid past en dus heb ik het vrij makkelijk over kunnen nemen.

WELK VAK UIT HET EERSTE BLOK WAS HET LEUKST OF MINST LEUK?

Ondanks dat het voor mijn gevoel ook ons lastigste vak was, heb ik het meest kunnen genieten van Beginselen van de Democratische Rechtsstaat. Sowieso ben ik vrij geïnteresseerd in publiekrecht, en dit was eigenlijk onze eerste introductie daarmee, maar ook vond ik het heel interessant hoe het vak ook heel veel aspecten aan de geschiedenis, filosofie en maatschappijwetenschappen ontleende. Ik heb dus vooral ook kunnen genieten van die interdisciplinariteit.

IS RECHTSGELEERDHEID WAT JE ERVAN HAD VERWACHT OF HAD JE TOTAAL ANDERE VERWACHTINGEN?

Ik heb het geluk gehad dat ik heel erg uitkeek naar de studie rechtsgeleerdheid en ik ben op geen enkel vlak teleurgesteld. Het is zeker niet makkelijk: de studie vereist veel tijd, motivatie en werk, maar dat heb ik er heel erg voor over. Het is dus heel erg wat ik verwachtte, maar dat alleen maar in positieve zin.

ALS JE NU EEN JURIDISCH BEROEP ZOU MOETEN KIEZEN, WELK ZOU DIT DAN ZIJN?

Advocaat.

WAT IS JE FAVORIETE STUDIEPLEK IN LEIDEN?

Op het moment is dat waarschijnlijk de Bagels & Beans in de Maarsmansteeg. Daar heb ik met mijn beste vriendin veel zitten studeren in onze tentamenweek (en ik vind de ijskoffie daar echt insane lekker).

LEES JE WELEENS DE NOVUM?

Absoluut, ik heb zelfs een kopie thuis liggen.

**OP WELKE PLEK ZIE JE JEZELF NA HET
AFSTUDEREN?**

Ik hoop na mijn algehele studie een advocatenopleiding te kunnen doen (idealiter aan de Zuidas of in Den Haag), en daarna de advocatuur in.

**WELK DRANKJE UIT DE AUTOMATEN IS JOUW
FAVORIET?**

Chocolademelk (degene die met melk wordt gemaakt, niet met water).

**WOON JE OP KAMERS EN ZO JA, HOE BEVALT DIT
IN LEIDEN?**

Ik woon niet op kamers, ik woon nog bij mijn ouders in Delft.

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het

initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe

rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?

Neem dan contact met ons op via:

novum@law.leidenuniv.nl

Redactie

Rudolf Willem van Dam

Lars Volborth

Frank van der Salm

Cas de Koning

Yusuf Kolukisa

Karel Wijdeveld

Mathijs de Jong (hoofredacteur)

Sabine Pennings (eindredacteur)

Hadassah Drukarch

Joris van de Riet

Jurian Bos

Bouchra Boulouize

Mahatma Martinus

